Lekce 22

Gramatická látka		Odkaz na gramatiku
Konjugace:	Mediopasivní perfektum: 3. sg. ind., impt., inf. a ptc. kmenů vokalických a konsonantických ražených	§§ 263-264, 275-276, 417

1. Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς[1] ἐμπιμπλάναι[2] γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν[3] ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκοῦνται[4] αἱ πόλεις, καὶ οἱ μὲν κακῶς πεπαιδευμένοι καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους[5] τολμήσουσιν παραβαίνειν, οἱ δὲ καλῶς πεπαιδευμένοι καὶ τοῖς ἁπλῶς κειμένοις[6] ἐθελήσουσιν ἐμμένειν. (Isocr. Areop. 41)

2. Posvátný okrsek Asklépiův v Epidauru:

Τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἄγαλμα μεγέθει μὲν τοῦ Ἀθήνησιν[7] Ὀλυμπίου Διὸς ἥμισυ ἀποδεῖ[8], πεποίηται δὲ ἐλέφαντος[9] καὶ χρυσοῦ[10]. μηνύει[11] δὲ ἐπίγραμμα τὸν εἰργασμένον εἶναι Θρασυμήδην Ἀριγνώτου Πάριον. οἴκημα δὲ περιφερὲς[12] λίθου λευκοῦ[13], καλούμενον θόλος[14], ᾠκοδόμηται[15] πλησίον, θέας ἄξιον. στῆλαι δ' ἦσαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου[16]. ταύταις ἐγγεγραμμένα[17] καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐστιν ὀνόματα ἀκεσθέντων[18] ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, προσέτι[19] δὲ καὶ νόσημα[20], ὅ τι ἕκαστος ἐνόσησε, καὶ ὅπως ἰάθη. γέγραπται δὲ φωνῇ τῇ Δωρίδι[21]. (Paus. 2, 27, 2 ff)

---

[1] ἡ στοά, -ᾶς sloupořadí (lat. *porticus*), které bylo od raně helénistické doby urbanistickým jádrem městských center (zpravidla okolo náměstí nebo v blízkosti chrámu); sloužilo mj. k zveřejňování obecních vyhlášek a zákonů, které byly ve starších době zapisovány na zdi chrámu

[2] ἐμπιμπλάναι (gen.) inf. atem. slovesa ἐμπίμπλημι: `zaplňovat'

[3] τὸ ψήφισμα, -ατος `výsledek hlasování'

[4] οἰκῶ, -εῖν zpravidla `bydlet, sídlit', zde v méně častém významu `spravovat, řídit'

[5] ἀναγράφω `psát, zapisovat'

[6] τοῖς ἁπλοῖς κειμένοις sc. νόμοις

[7] Ἀθήνησιν `v Athénách'

[8] ἀποδῶ, -εῖν (gen.) `zaostávat'

[9] ὁ ἐλέφας, -αντος `slonovina'

[10] ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ gen. látky: `ze slonoviny a zlata'

[11] μηνύω `oznamovat, prozrazovat'

[12] περιφερής `kulatý, okrouhlý'

[13] λίθου λευκοῦ `z bílého kamene', srov. pozn. 10

[14] ἡ θόλος označení budovy s okrouhlým půdorysem a kuželovitou střechou

[15] οἰκοδομῶ, -εῖν `stavět'

[16] ὁ περίβολος `obvod domu'

[17] ἐγγράφω `zapisovat, vpisovat', zde `vytesávat'

[18] ἀκοῦμαι, -εῖσθαι `uzdravovat', ind. aor. pas. ἠκέσθην

[19] προσέτι `jakož i, a nadto'

[20] τὸ νόσημα = ἡ νόσος `nemoc'

[21] Δωρίς, -ίδος `dórština'

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.

3. Τὸ ἄρχειν καὶ τὸ τυραννεῖν δοκεῖ μέν τισι τὴν αὐτὴν ἔχειν δύναμιν[22], πλεῖστον δ' ἀλλήλων κεχώρισται. τῶν μὲν γὰρ ἀρχόντων ἔργον ἐστὶ τοὺς ἀρχομένους ταῖς αὑτῶν ἐπιμελείαις ποιεῖν εὐδαιμονεστέρους, τοῖς δὲ τυράννοις ἔθος ἐστὶ τοῖς τῶν ἄλλων πόνοις καὶ κακοῖς[23] αὐτοῖς ἡδονὰς παρασκευάζειν. (Isocr. de pace 91)

4. Τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν οὐδὲν αὐτὸ καθ' αὑτὸ[24] παραγίγνεται[25] τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ συντέτακται καὶ συνακολουθεῖ τοῖς μὲν πλούτοις καὶ ταῖς δυναστείαις ἄνοια καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία, ταῖς δ' ἐνδείαις καὶ ταῖς ταπεινότησι[26] σωφροσύνη καὶ πολλὴ μετριότης. (Isocr. Areop. 4)

5. Xenofón o Kýrově povaze:

Φίλους γε μὴν Κῦρος ὁμολογεῖται πρὸς πάντων κράτιστος δὴ[27] γενέσθαι θεραπεύειν[28]. ὥστε ἐγὼ μέν γε, ἐξ ὧν ἀκούω[29], οὐδένα κρίνω ὑπὸ πλειόνων πεφιλῆσθαι οὔτε Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων. (Xen. An. 1, 9, 20 a 28)

6. Δεῖ τὸν ὀρθῶς ἔχοντα νόμον καὶ συνοίσειν μέλλοντα τῷ πλήθει πρῶτον ἁπλῶς καὶ πᾶσι γνωρίμως[30] γεγράφθαι. ἔπειτ' εἶναι δυνατὰς τὰς πράξεις, ἃς δεῖ γίγνεσθαι διὰ τοῦ νόμου. (Demosth. 24, 68)

7. Ἐκεῖνο φανερόν, ὅτι διὰ μὲν τὸ γιγνώσκειν ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλεῖστα κακά. οἱ μὲν γὰρ γιγνώσκοντες ἑαυτοὺς διαγιγνώσκουσιν[31], ἅ τε δύνανται[32] καὶ ἃ μή, οἱ δὲ διεψευσμένοι[33] τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως οὔτε ὧν δέονται διαγιγνώσκουσιν οὔτε ὅ τι πράττουσιν. (Xen. Mem. 4, 2, 26 f)

8. Ὄρεσι περιεστεφάνωται[34] πᾶσα Θεσσαλία. (Hdt. 7, 130)

9. Caesarův výrok před překročením řeky Rubikon:

Ἀνερρίφθω κύβος[35]. (Plut. Caes. 32)

---

[22] ἡ δύναμις `moc', zde `význam, platnost'
[23] τοῖς τῶν ἄλλων πόνοις καὶ κακοῖς. κακά `zlé věci', zde ` neštěstí, trápení'
[24] αὐτὸ καθ' αὑτό `samo pro sebe', `samo od sebe'
[25] παραγίγνομαι `přihodit se, dostávat se něčeho'
[26] ἡ ταπεινότης, -τος `bída, chudoba'
[27] κράτιστος δή `zdaleka nejlepší'
[28] φίλους θεραπεύειν `pečovat o přátele'
[29] ἐξ ὧν ἀκούω = ἐκ τούτων, ἃ ἀκούω; atrakce vztažného zájmena, viz § 452. ἀκούω zde `vědět (z doslechu)'
[30] γνώριμος `známý, srozumitelný'
[31] διαγιγνώσκω `rozeznávat'
[32] δύνανται `mohou, dovedou'
[33] διαψεύδομαι = ψεύδομαι
[34] περιστεφανόω `ověnčit'
[35] ὁ κύβος `hrací kostka'

Slovní zásoba

1.	ὀρθός, -ή, -όν	správný, rovný	rectum
	πολιτεύω, -εύσω, -ευσα, -ευκα, -ευμαι, -εύθην (často jako dp. nebo dm.)	jednat jako občan (tj. cítit se členem obce a účastnit se jejího řízení)	civem esse, rebus publicis interesse
	τὸ γράμμα, -ατος	spis	scriptum
	τὸ ἦθος, -ους	zvyk, mrav, smýšlení	consuetudo, mos, indoles
	τολμῶ, -ᾶν, -ήσω, -ησα, -ηκα, -ημαι, -ήθην	odvážit se	audere
	παραβαίνω, -ήσομαι, -έβην, -βέβηκα, —, — (ak.)	překračovat	transgredi
	ἁπλοῦς, -ῆ, -οῦν	jednoduchý	simplex
	κεῖμαι, κεῖσθαι, κείσομαι, —, —	ležet; být položen, stanoven	iacere; positum (scriptum) esse
2.	τὸ μέγεθος, -ους	velikost	magnitudo
	ἥμισυς, -εια, -υ	poloviční	dimidius
	ὁ λίθος, -ου	kámen	lapis
	λευκός, -ή, -όν	bílý	albus
	πλησίος, -α, -ον	blízký	propinquus
	πλησίον	blízko	prope
	ἡ φώνη, -ης	hlas	vox
3.	ὁ τύραννος, -ου	tyran, diktátor	tyrannus
	τυραννῶ, -εῖν, -ήσω, -ησα, -ηκα, -ημαι, —	být tyranem, diktátorem	tyrannus esse
	χωρίζω, -ιῶ, -ισα, —, -ισμαι, -ίσθην (gen.)	oddělit, odlišit	secernere
	ἡ ἐπιμέλεια, -είας	péče, starost	cura
	τὸ ἔθος, -ους	zvyk, mrav	mos
4.	ἡ δυναστεία, -είας	moc	potentia
	ἡ ἄνοια, -ας	nerozum	amentia
	ἡ ἀκολασία, -ας	unáhlenost, nezřízenost	intemperantia
	ἡ μετριότης, -ητος	uměřenost, střídmost	temperantia
5.	ὁμολογοῦμαι, -εῖσθαι, -ήσομαι, -ημαι, -ήθην	být pokládán, uznáván	existimari
	μήν	však, pak (zpravidla se nepřekládá, syn. s δέ)	autem, vero
6.	φέρω, οἴσω, ἤνεγκον, ἐνήνοχα, ἐνήνεγμαι, ἠνέχθην	nést	ferre
	συμφέρω, -οίσω, -ήνεγκον, -ενήνοχα, -ενήνεγμαι, -ηνέχθην	být prospěšný	conferre, prodesse
	τὸ πλῆθος, -ους	množství, lidé	multitudo, vulgus
9.	ῥίπτω, ῥίψω, ἔρριψα, ἔρριφα, ἔρριμμαι, ἐρρίφθην	házet	iactare
	ἀναρρίπτω, -ρρίψω, -έρριψα, -έρριφα, -έρριμμαι, -ερρίφθην	vyhodit, hodit	(in altum) iacere

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.

Doplnění gramatiky

Význam řeckého perfekta

Přestože u predikátů zařazených časově do přítomnosti nepřichází jiný vid než nedokonavý logicky v úvahu (tedy ani v češtině), rozlišuje řečtina 2 sémantické typy:

1. Probíhající děje, události a stavy jsou vyjadřovány **prézentem:** ποιῶ `dělám′, ἔρχομαι `jdu′, καθεύδω `spím′, γηράσκω `stárnu′.

2. Trvající stavy, které jsou zřejmým výsledkem ukončené události minulé, pojmenovává řečtina **perfektem**: παρεσκεύασμαι `jsem připraven (neboť jsem se přichystal)′, πεποίηκα `mám uděláno (neboť jsem dokončil)′, ἔγρήγορα `jsem vzhůru (neboť jsem se probudil)′, πέφανται `je zřejmé (neboť bylo vysvětleno)′.

Oba dva tyto časy patří v řečtině k **časům hlavním** (spolu s futurálními tvary) a tvoří se tedy po formální stránce primárními příponami.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že zdaleka ne vždy jde o rozdíl objektivní povahy a nelze tedy z události samé soudit na to, zda jí má odpovídat jazykové ztvárnění prézentního nebo perfektního typu (např. *spím* lze chápat buď prostě jako aktuální stav anebo jako důsledek usnutí). Tento rozdíl spočívá pouze v subjektivním přístupu mluvčího k události: jde o to, jaká stránka věci je pro něj psychologicky podstatná. Obecně lze ovšem říci, že prézentní pojetí je mnohem častější.

Historicky nejstarší vrstvou jsou v řečtině perfekta od sloves nepřechodných (intranzitivních): κεῖμαι `ležím′, ἐγρήγορα `jsem vzhůru′, ἀπέκτονε `je mrtev′. Později se objevují i perfekta sloves přechodných (tranzitivních): γέγραφα `mám napsáno′, πεποίηκα `mám uděláno′. Stále častějším uplatňováním těchto typů perfekt stoupal význam sémantické složky událostní (oproti dřívejšímu pojetí čistě stavovému) a v koiné se proto začíná perfektum významově blížit aoristu, až s ním nakonec v lidovém jazyce naprosto splývá (tento stav ilustruje novořečtina).

V klasickém období je ovšem nutno oba časy příkře odlišovat, už proto, že perfektum je vyjádřením **přítomného** stavu, kdežto aorist vyjádřením **minulé** události. Protože součástí řeckého perfektního systému je dále plusquamperfektum pro vyjádření minulých stavů a futurum perfektní pro vyjádření stavů budoucích, je zřejmé, že protiklad události a stavu je jev, který řečtina pečlivě rozlišuje na všech časových rovinách.

Čeština nemá ustálenou slovesnou kategorii, kterou by byla schopna řecká perfekta překládat. U jistého okruhu sloves se nabízí tzv. **složené perfektum**, tvořené v aktivu pomocným slovesem *mít* a příčestím trpným: v akt. *mám nachystáno, mám připraveno* (ř. παρεσκεύακα), v pas. naopak pomocí slovesa *být*, tedy: *jsem nachystaný, jsem připravený* (ř. παρεσκεύασμαι). Častěji je potřeba se uchylovat k **opisu**: *jsem vzhůru* (ř. ἐγρήγορα), *jsou pryč* (ř. ἀποδεδράκασιν). Jen v případech, kdy podobný opis nelze zformulovat, lze uvažovat o překladu perfekta pomocí minulého času dokonavých sloves, tedy stejně jako u aoristu; psychologické specifikum řeckého perfekta se tím ztrácí: βέβληκα `způsobil jsem škodu′.

Cvičení

Společně s lekcí 23.

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.